

ارائه الگوی آموزش سواد مالی به کودکان در دوره ابتدایی

سپیده خلفی^{۱*} | سپیده پرتوعسگری^۲

چکیده

در دنیای امروز مدیریت مالی بسیار پیچیده است و امروزه بیش از هر زمان دیگری انسانها باید سواد مالی داشته باشند تا برای مشاغل و مسئولیت های زندگی آماده شوند. سواد مالی عبارت است از توانایی قضاوت آگاهانه و تصمیم گیری موثر در خصوص استفاده از منابع پولی و مدیریت آن. آموزش سواد مالی به فرزندان و پرورش عادات مالی خوب در آنها دارای مزایای بلند مدت می باشد. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و با هدف طراحی الگوی آموزش سواد مالی مدارس دوره ابتدایی انجام می پذیرد و از لحاظ جمع آوری داده ها از نوع روش تحلیل محتوا و پیمایشی انجام گرفته است.

روش نمونه گیری این پژوهش گلوله برفی انتخابی هدفمند می باشد. نمونه مورد بررسی ۸ نفر از خبرگان هستند که در مصاحبه شرکت می کنند. جامعه آماری نیز شامل معلمان، اساتید دانشگاه و خبرگان سواد مالی می باشند. برای تجزیه و تحلیل داده های کیفی از روش استنتاج و استقرا و قیاس استفاده می شود.

واژه های کلیدی: آموزش سواد مالی، دوره ابتدایی، دانش مالی، رفتار مالی.

^۱ نویسنده مسئول: استادیار، دانشکده حسابداری و مالی، موسسه آموزش عالی الکترونیکی ایران، تهران، ایران. /

sepideh.khalafi@gmail.com

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده حسابداری و مالی، موسسه آموزش عالی الکترونیکی ایران، تهران، ایران.

مقدمه

سواد مالی به مجموعه مهارت‌ها و ادراک‌های لازم جهت مدیریت منابع پولی اطلاق می‌شود. اهمیت سواد مالی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در حال افزایش است و سیاستگذاران در پی آن منابع خود را به حوزه برنامه‌های تحصیلات مالی و ارتقای آن تخصیص داده‌اند (نفتیان، حسینی و کاوری زاده، ۱۳۹۶). هدف آموزش و پرورش، تربیت جامع انسان است و تربیت جامع و مانع همواره در نظام‌های آموزشی هدف بوده است. ما در عصر بدهی‌های پیش‌بینی نشده زندگی می‌کنیم و این که دانش آموزان در زندگی آینده‌شان با چالش‌های مالی روبرو می‌شوند پس مریبان لازم است دانش آموزان را با دانش و مهارت‌هایی آشنا سازند تا در اقتصاد امروز موفق باشند (ممشلی، ۱۳۹۲)

از نظر یونسکو در چارچوب یادگیری قرن ۲۱ سواد مالی و اقتصادی در کنار انواع دیگر سواد مدنی، سواد سلامتی، سواد زیست محیطی، جزء ۶ سواد اصلی مورد توجه قرار گرفته است. (سازمان توسعه و همکاری اقتصادی، ۲۰۱۴). در ذیل عنوان سواد مالی و اقتصادی یکی از ویژگی‌های یادگیرندگان قرن ۲۱ دانستن چگونگی انتخاب‌های مناسب اقتصادی در زندگی شخصی ذکر شده است. شواهد نشان داده است که احتمالاً بین آموزش سواد مالی و درآمد افراد رابطه‌ای وجود دارد و سطوح بالاتر سواد مالی منجر به تغییر مثبتی در رفتار می‌شود و کسانی که سواد مالی بالاتری دارند قادر به مدیریت پول بهتر و احتمال جمع کردن میزان ثروت بیشتری هستند. سطح سواد مالی بالاتر نه تنها به تولید ثروت بلکه به بدهی و مدیریت بدهی مربوط بوده است و افراد دارای سواد مالی بیشتر ثبات اقتصادی و مالی بیشتری دارند (ناصرالمعمار، سبحانی و حسنمادی، ۱۴۰۰). از نظر سازمان توسعه و همکاری اقتصادی اروپا، آموزش سواد مالی فرایندی طولانی مدت است که گنجانیدن آن در برنامه درسی پیش دبستان و دبستان تا پایان دبیرستان به کودکان اجازه می‌دهد تا دانش و مهارت لازم برای شکل‌گیری رفتار و مسئولیت‌پذیری مالی در هر مرحله از آموزش را کسب کنند (سازمان توسعه و همکاری اقتصادی اروپا، ۲۰۱۱؛ به نقل از فیروزیان و گویا، ۱۳۹۷). برای اینکه آموزش سواد مالی موفق باشد باید آموزش را از پیش دبستان شروع کرد (جیارامان، جامبوناتان و آدسانیا، ۲۰۱۹؛ هنینگ و لوسی، ۲۰۱۷؛ فریدلین، ۲۰۱۵؛ شرادن، جانسون، گو و لیوت، ۲۰۱۱). در زمینه تربیت و سواد اقتصادی و مالی دو حوزه پژوهشی و آموزشی مورد توجه برنامه‌ریزان قرار دارد: تربیت اقتصادی (سواد اقتصادی) تربیت مالی (سواد مالی) حوزه اول به مباحث اقتصادی مانند تورم، بیکاری و شکست بازار و ... می‌پردازد در حالیکه حوزه دوم به مباحثی مانند کسب درآمد، پس انداز، سرمایه‌گذاری برنامه ریزی مالی و .... پرداخته می‌شود این دو حوزه با هم همپوشانی دارند به طوری که در بسیاری از کشورها با هم وارد برنامه درسی مدارس شده است.

به دلایل مختلف در زمینه آموزش مفاهیم اساسی اقتصادی و مالی به کودکان تحقیقات کمی وجود دارد: اندازه‌گیری درک اقتصادی در کودکان دشوار است و مصاحبه کودکان زمان بیشتری می‌طلبد و همچنین استاندارد سازی آن دشوار است (هاگدرن، شاگ و سویترا، ۲۰۱۲). بر اساس شواهد محدودی که به بررسی میزان سواد مالی دانش آموزان ایرانی پرداخته‌اند میزان سواد مالی آنها بسیار پایین است (روشندل، امیری و طغیانی، ۱۳۹۷). سیلی پور

³ The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)

⁴ Jayaraman, Jambunathan & Adesanya

⁵ Henning & Lucey

⁶ Friedline

⁷ Sherraden, Johnson, Guo, & Elliott

⁸ Hagedorn, Schug & Suiter

ندوشن ۱۳۹۲ به بررسی وضعیت سواد مالی دانش آموزان یزد پرداخته نتایج حکایت از ناکافی بودن سواد مالی آنها دارد هیل و آسارتا^۹ ۲۰۱۵ در رابطه بین "جنسیت و عملکرد دانش آموزان در مالی شخصی" بیان می کند تفاوت معنی داری بین سواد مالی دانش آموزان پسر و دختر قبل از دوره آموزشی وجود ندارد. پژوهش انجام شده توسط سازمان بورس و اوراق بهادار ۲۰۱۳ (۹۱-۹۲) نشان می دهد ۹٪ جامعه نمونه سواد مالی ناکافی، ۳۹٪ نسبتاً کافی، ۳۲٪ مناسب و ۱۵٪ ایده آل است (بازار سرمایه ۱۳۹۸). همچنین بر اساس گزارش سازمان های بین المللی کشور ایران جز کشورهای دارای کمترین سواد مالی در جهان است (سازمان توسعه و همکاری اقتصادی، ۲۰۱۳). به نظر می رسد این امر ناشی از کاستی های آموزش در کودکی و نوجوانی افراد است، محتوای درسی مدارس برای آماده کردن کودکان و نوجوانان جهت مواجهه با پیچیدگی های مالی دنیای امروز مناسب نیست با توجه به مطالب یاد شده مقاله حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال است که الگوی آموزشی مناسب در طراحی برنامه درسی سواد مالی کودکان کدام است؟

روشها

این تحقیق از نظر روش شناسی کیفی می باشد. روش گردآوری داده ها در دو بخش کتابخانه ای و میدانی انجام می پذیرد. در بخش کتابخانه ای به مرور اسناد و مدارک علمی مرتبط با موضوع، پایگاههای اطلاع رسانی و ... پرداخته می شود. در بخش میدانی از ابزار مصاحبه نیمه ساختار یافته و محقق ساخته استفاده می شود.

جامعه آماری

جامعه آماری دو گروه می باشد. گروه اول: جامعه آماری خبرگان برای مصاحبه، به منظور کشف مولفه ها، انتخاب شدند. برای این گروه روش نمونه گیری گلوله برفی انتخابی هدفمند استفاده شد. این خبرگان شامل خبرگان برنامه ریزی درسی مالی و افراد با تجربه در کسب و تجارت استفاده شده در نهایت از ۴ نفر از خبرگان مالی در مصاحبه استفاده شد. گروه دوم جامعه آماری شامل ۴ نفر از معلمان دوره ابتدایی بودند برای تجزیه و تحلیل داده های پژوهشی در بخش کیفی از کدگذاری نظری استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده ها

با ۸ نفر از صاحب نظران حوزه مالی، ۴ متخصص در زمینه اقتصاد و مهندسی مالی و ۴ متخصص در زمینه آموزش ابتدایی مصاحبه شد

جدول ۱: ویژگی جمعیت شناختی خبرگان برنامه درسی و سواد مالی

ردیف	تحصیلات	تجربه کاری و اجرایی
۱	دکتری مدیریت مالی	مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، مدیر دارایی و سرمایه گذاری و عضو هیئت مدیره شرکت های مالی و سرمایه گذاری

⁹ Hill & Asarta

۲	دکتری مهندسی مالی	مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین، مدیر اداری و توسعه سازمانی و عضو هیئت‌مدیره شرکت‌های مالی و سرمایه‌گذاری
۳	دکتری مدیریت مالی	مدرس مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری در بورس دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، عضو هیئت‌مدیره شرکت‌های مالی و سرمایه‌گذاری
۴	کارشناسی ارشد مدیریت مالی	سرپرست تحلیل بازارهای مالی در شرکت‌های سرمایه‌گذاری
۵	کارشناسی امور تربیتی	معاون پرورشی مدرسه مقطع ابتدایی منطقه ۱
۶	کارشناسی آموزش ابتدایی	معاون آموزشی مدرسه مقطع ابتدایی منطقه ۴
۷	دکتری ریاضی	دبیر ریاضی منطقه ۷
۸	کارشناسی روانشناسی	مدیر دبستان منطقه ۱

ابزار گردآوری اطلاعات فرم مصاحبه نیمه ساختاریافته بود. این فرم دارای ۳ سوال بود:

- ۱- مهم‌ترین مفاهیم و محتوای برنامه درسی سواد مالی در مقطع ابتدایی چیست؟
  - ۲- مهم‌ترین اهداف برنامه درسی آموزش سواد مالی در مقطع ابتدایی چیست؟
  - ۳- مهم‌ترین روش‌های تدریس و انتقال مفاهیم سواد مالی در مقطع ابتدایی کدام است؟
- ابتدا به صورت کلی راجع به مسائل گفتگو شد و سپس با پاسخ‌خبرگان ادامه بحث جهت دهی شد. هر مصاحبه ۴۰ دقیقه به طول انجامید و جلسات یادداشت برداری شد.

یافته‌ها

نتایج تحقیقات نشان داد که آموزش با هدف تقویت دانش و سواد مالی باعث می‌شود که توانایی کودکان در این مفهوم بهبود یابد و عمده تمرکز بر مفاهیم مالی و اقتصادی، آشنایی با کسب و کارها و مشاغل موجود در جامعه و ویژگی‌های شخصیتی مثل خلاقیت و نوآوری، ریسک‌پذیری و غیره می‌باشد. آموزش مفاهیم به کودکان باعث بهبود شاخص‌های اقتصادی در آنها می‌شود و به توسعه ویژگی‌ها و قابلیت‌های آنها مثل خلاقیت، اعتماد به نفس می‌انجامد. از دیگر نتایج تحقیق تاکید بر شیوه تدریس فعال یعنی از طریق بحث گروهی، ایفای نقش و تجربه و اقدام می‌باشد و از آموزش صرفاً سنتی باید دوری کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

مقاله حاضر با هدف ارائه الگوی آموزش سواد مالی به کودکان دوره ابتدایی انجام شد. بررسی پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان بیانگر این موضوع بود که اهداف، محتوا و روش تدریس باید مورد توجه قرار گیرد. در تعریف پژوهشگران سواد مالی به معنای توانایی افراد در کسب دانش مالی و استفاده از آن در معضلات مالی است که در مراحل مختلف زندگی با آنها روبرو می‌شوند. آموزش سواد مالی در یک کلاس درس یکپارچه گامی در جهت

آموزش مهارت‌های زندگی به مصرف‌کنندگانی است که به زودی در قامت جوانان به طور مستقل با نیاز تصمیم‌گیری در مسائل مالی روبرو می‌شوند (گلد^{۱۰}، ۲۰۱۸).

در مدازس شرایطی برای بحث و مکالمه در مورد پول و آموزش مسئولیت‌پذیری به دانش‌آموزان مقطع ابتدایی باید فراهم شود که ممکن است دانش‌آموزان در شرایطی غیر از این نتوانند این تجربه را داشته باشند. پژوهشگران بر این باورند که افراد از سنین خردسالی تصمیم‌گیری‌هایی را آغاز می‌کنند که ماهیت اقتصادی دارند. تفکر انتقادی، استدلال، خلاقیت، اعتماد به نفس چهارچوبی برای این تصمیم‌گیری‌ها فراهم می‌کند که به جای توجه به اثرات کوتاه مدت اثرات بلند مدت و نتایج احتمالی غیر قابل پیش‌بینی تصمیمات خود را هم در نظر بگیرند. آموزش سواد مالی برای درک و یادگیری اصول اقتصادی و مالی به دانش‌آموزان کمک می‌کند (بتی، کالینز و اودرز-وایت^{۱۱}، ۲۰۱۵).

یافته‌های مقاله حاضر راهبردهای اجرایی برنامه درسی سواد مالی را در ۳ مقوله عمده اهداف، محتوا و روش تدریس مشخص کرد. ارتقا سواد مالی کودکان و نوجوانان از طریق مدارس و وارد کردن محتوای سواد مالی در برنامه درسی از اولویت‌های این راهبردهاست. به طور خلاصه یافته‌های مقاله حاضر نشان می‌دهد که این ۳ مقوله شامل موارد ذیل می‌شود.

اهداف: آموزش مفاهیم سواد مالی، تقویت شایستگی‌های فردی مثل خلاقیت، استقلال طلبی، خودباوری که منجر به پرورش انسانهایی خلاق در دنیای پر از ابهام امروز و در آینده شغلی آنها موثر است.

محتوا: محتوای آموزش سواد مالی مقطع ابتدایی از دانش، مهارت و نگرش می‌باشد که مطرح شد بهتر است به صورت تلفیقی با دروس مختلف ارائه شود و مفاهیمی مثل خلاقیت، اعتماد به نفس، مهارت ارتباطی، آشنایی با مشاغل موجود در جامعه حل مسئله و کار تیمی در آن گنجانده شود.

روش تدریس: روش تدریس نیز با رویکرد فعال و مبتنی بر یادگیری تجربی، دانش‌آموز محور و مسئله محور باشد و از روش‌های کار عملی، بازدید، قصه‌گویی، بحث گروهی استفاده شود.

پیشنهاد می‌شود بستر مشارکت معلمان و نیز همکاری‌های سازمان‌های مالی با آموزش و پرورش فراهم شود.

¹⁰ Gold

¹¹ Batty, Collins, O'Rourke & Odders-White

منابع

- روشندل، آ.، امیری، ه.، و طغیانی، م. (۱۳۹۷). سواد مالی و ضرورت سنجش آن در نظام نوین آموزشی؛ مطالعه موردی شهرستان شهرضا. رویکردهای نوین آموزشی، ۶۷-۸۶.
Retrieved from <https://doi.org/10.22108/nea.2018.103011.1059>
- ممشلی، م. (۱۳۹۲). نیازسنجی برنامه درسی سواد مالی در آموزش و پرورش دوره ابتدایی به قصد طراحی برنامه درسی از دیدگاه اساتید برنامه درسی و کارشناسان مالی. همایش ملی انجمن مطالعات درسی ایران (تغییر در برنامه درسی دوره های تحصیلی آموزش و پرورش).
- ناصرالمعمار، ا.، سبجانی، ع.، و حسنمرادی، ن. (۱۴۰۰). طراحی برنامه آموزش سواد مالی (مورد مطالعه: مدارس دوره اول متوسطه کشور). فصلنامه علمی-پژوهشی سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت، ۵(۱). بازیابی از <http://islamiclifej.com/article-1-1270-fa.html>
- نفیسان، ا.، حسینی، ب.، و کاوری زاده، ا. (۱۳۹۶). تاثیر ریشه های سواد مالی در دوران کودکی. همایش ملی رویکردهای نوین آموزشی و پژوهشی در تعلیم و تربیت. بازیابی از <https://civilica.com/doc/768608/>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2014) PISA 2012 results: Students and money: Financial literacy skills for the 21st century (Vol. VI). In: PISA. Paris: OECD Publishing. Available at: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208094-en> (accessed 21 July 2020).
- Jayaraman, J. D., Jambunathan, S., & Adesanya, R. (2019). Financial literacy and classroom practices among early childhood and elementary teachers in India and the US. *Education 3-13*, 47(6), 746-759
- Henning, M. B., & Lucey, T. A. (2017). Elementary preservice teachers' and teacher educators' perceptions of financial literacy education. *The Social Studies*, 108(4), 163-173
- Friedline, T. (2015). A developmental perspective on children's economic agency. *Journal of Consumer Affairs*, 49(1), 39-68.
- Sherraden, M. S., Johnson, L., Guo, B., & Elliott, W. (2011). Financial capability in children: Effects of participation in a school-based financial education and savings program. *Journal of Family and Economic Issues*, 32(3), 385-399
- Hagedorn, E. A., Schug, M. C., & Suiter, M. (2012). Starting early: A collaborative approach to financial literacy in the Chicago public schools?. *Journal of Economics and Finance Education*, 11(2), 1-9
- Andrew, T. Hill; Carlos, J. Asarta. (2015). Gender and student achievement in personal finance: Evidences from keys to financial success, University of DELAWARE, Alfred Lerner College of Business & Economics
- OECD. (2013). Financial Literacy Framework in PISA 2012 Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading, Science, Problem Solving and Financial Literacy. OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264190511-en> .(accessed 21 July 2020)
- Gold, L. A. (2018). Financial Literacy in the Elementary Classroom: Integrate not Recreate. *Ohio Journal of School Mathematics*, 79(1).
- Batty, M., Collins, J. M., O'Rourke, C., & Odders-White, E. (2020). Experiential financial education: A field study of my classroom economy in elementary schools. *Economics of Education Review*, 102014

Providing financial literacy training model to children in elementary school

Sepideh Khalafi^{1*}| Sepide Partoaskari²

Abstract

In today's world, financial management is very complicated, and today more than ever, people need to be financially literate to prepare for jobs and responsibilities in life. Financial literacy is the ability to make informed judgments and make effective decisions regarding the use of monetary resources and its management. Teaching children financial literacy and developing good financial habits in them has long-term benefits. This research is carried out in terms of practical purpose and with the aim of designing a financial literacy education model for elementary schools, and in terms of data collection, content analysis and survey methods have been used. The sampling method of this research is purposeful selective snowball. The examined sample is 8 experts who participate in the interview. The statistical population also includes teachers, university professors and financial literacy experts. In order to analyze the qualitative data, the method of inference, induction and analogy is used.

Keywords: Financial literacy education, elementary school, financial knowledge, financial behavior.

¹ Corresponding author: Assistant Professor, Faculty of Accounting and Finance, Iranian Institute of Electronic Higher Education, Tehran, Iran / sepideh.khalafi@gmail.com

² Master's student of financial management, Faculty of Accounting and Finance, Iranian Institute of Electronic Higher Education, Tehran, Iran